

1. Tétel: A nyelv mint jelrendszer

Érettségi szóbeli tételek - Nyelvtan

Életünk folyamán nagyon sok jellel találkozunk. Ezek eligazítanak, tájékoztatnak minket a világban.

pl. ha elpirul valaki → azt jelzi, hogy zavarban van

ha gomolyfelhők vannak az égen → azt jelzi, hogy esni fog az eső

ha talpig feketében van valaki → azt jelzi, hogy gyászol

} ezek mind jelek.

A jel: Olyan látható, hallható, érzékelhető fizikai jelenség, amely önmagán túli dologra utal (jelent valamit).

(pl. írásjelek) (pl. óra végén a csengő)

(pl. ha forró a gyerek feje, azt jelzi, hogy lázas.)

„önmagán túli dologra utal”: ! – önmagában csak egy vonal, alatta egy pont. Jelként már felkiáltójel.

Közmegegyezés útján válnak jellé a dolgok. A közösség / csoport tagjai tudják, hogy mit idéz fel, és elfogadják jelnek. (pl. a magyarság szimbóluma közmegegyezés útján lett piros-fehér-zöld zászló.)

A jelek csoportosítása:

1. Eredetük szerint:

Természetes jelek

pl. valaki elpirul – azt jelzi, hogy zavarban van

valaki könnyezik – azt jelzi, hogy szomorú

valaki megöszül – azt jelzi, hogy öregedik

felhők az égen – azt jelzik, hogy esni fog.

Természetes folyamatok

Mesterséges jelek

Olyan jelek, amelyeket már az emberek hoztak létre közmegegyezéssel, valaminek a jelölésére.

pl. írásjelek, közlekedési táblák, stb.

2. A jel és a jelölt dolog viszonya alapján:

• *hasonlóságon alapuló jel (ikon):* maga a jel hasonlít arra, amit jelöl.

a meteorológiai jelek az időjárás-jelentésben hasonlítanak az adott időjárásra: ☁ esik az eső; ☀ napsütés
(:) hasonlít a mosolygó arcra, mosolyt jelöl.

• *Logikai kapcsolaton alapuló jel (index):*

pl. az autók indexe is ilyen – amikor villog a kis jobboldali lámpa, az azt jelzi, hogy jobbra akarok fordulni.
ilyen az útjelző nyíl is: → mutatja az irányt.

• *Ha nincs kapcsolat a jel és a jelölt dolog között, akkor szimbólumról beszélünk.* Csak a közmegegyezés, hagyomány miatt tudjuk, hogy mi mit jelent.

pl. matematika jelei: 5 öt; + plusz, stb.

ilyenek a nyelvi jelek is

A jelek nem önmagukban léteznek, hanem más jelekkel együtt → **jelrendszert alkotnak.** (Pl. a közlekedési szabályok rendszerében a piros az „állj!” jele; a zöld a „szabad” jele.)

→ **A legnagyobb szintű jelrendszer az emberi nyelv!**

A nyelv mint jelrendszer:

A nyelvi szintek fölépítése:

Kapcsolódásuk szabályrendszeren alapul.

Hangok (Írásban betűkkel jelöljük őket. Nincs önálló jelentésük, ezért csak jelelemnek számítanak.)
Morfémák (A nyelv legkisebb jelentéssel rendelkező egységei. Ide tartozik a szótő: pl. asztal-on; és a toldalékok: pl. -ban/-ben; -ról/-ről.)
Szavak
Szószerkezetek
Mondatok

A nyelvben a **jel** mindig egy **jelölő**ből, vagyis egy hangsorból és egy **jelölt**ből, vagyis egy fogalomból áll össze.

Pl. Ha a kutya szó a jel:

JEL (kutya) = **JELÖLŐ**

Hangsor

(k-u-ty-a betűkből áll össze)

+

JELÖLT

Fogalom

(4 lábú, szőrös, húséges állat)